

Парадигмальність у сучасних політологічних дослідженнях: від міждисциплінарності до авторської концептуальності

Олександр Токовенко, Олексій Третяк, Дніпровський національний університет ім. О. Гончара

Досліджено можливості окреслення наявних парадигм політологічного дослідження як у темпорально-ретроспективному вимірі, так і у вимірі методологічному. Підкреслюється, що на основі аналізу предметних аспектів політичної науки можна легко побачити поліваріантність тлумачення багатьох сутнісних понять сучасної політичної науки. Сконцентровано увагу на поширених стереотипах міждисциплінарної природничо-наукової парадигми. Підкреслено значення розширювальних тлумачень окремих понять і процесів з нефахової точки зору. Наголошується, що природничо-наукових парадигм можна побачити можливість формування нового поняттєво-категорійного апарату. Стверджується, що парадигмальність у сучасних політологічних дослідженнях спрямована на розуміння особливостей розгляду політологічної предметності в межах інших наукових дисциплін. Встановлено значення завдання парадигмальності як дисципліни політологічних досліджень. Обговорюється формування парадигмального вибору дослідника-політолога. Проаналізовано пошук власного «парадигмального обличчя» та його здатність прислужитися завданням називання наукової новизни. З'ясовано роль обрання власного парадигмального вектору для дослідника-політолога. Обґрунтовано необхідність звільнення науковців від радянської та пострадянської парадигмальної залежності. З'ясовано, що умовою парадигмального вибору є положення дослідника у світовому парадигмальному мейнстрімі. Розглянуто значення поняття «наукові істини (епістемі)» у політологічному дослідженні. Схарактеризовано формування власного ставлення до предмету дослідження та перспективи розв'язання проблеми дослідження.

Ключові слова: парадигмальність, політологічне дослідження, методологія, епістема, парадигмальна еволюція, міждисциплінарні зв'язки

Paradigmality in modern political science research: from interdisciplinarity to author conceptuality

Oleksandr Tokovenko, Oleksii Tretiak, Oles Honchar Dnipro National University

The article discusses the discourse on the methodological foundations of political science research and the need to outline the existing paradigms of political science research, both in the temporal-retrospective dimension and in the dimension of the subject area. It is emphasized that the determinants of defining the value of paradigm in modern political science research is the prospect of acquiring scientific novelty at the stage of determining the research topic. The focus is on the need for a more thorough consideration of specific paradigmatic means of determining the methodological design of contemporary political science research. It is noted that on the basis of linguistic analysis of subject aspects of political science, one can easily see the multivariate interpretation of many essential concepts of the modern political sphere. It is argued that one can also see expansive interpretations of particular concepts and processes from a non-professional perspective. The importance of interdisciplinary natural science paradigms has been established. Attention is paid to identifying the possibility of forming a new conceptual apparatus, taking into account the concepts that have become widespread in the scientific environment. The role of the concept of "paradigm approach in modern political science" is revealed, which is aimed at understanding the peculiarities of considering political science subject within other scientific disciplines. It is proved that the leading task of paradigm as a discipline of political science is the formation of paradigmatic

choice of young researcher. The peculiarities of searching for a scientist's own «paradigm face» have been found. The ability to use the task of defining scientific novelty is emphasized to some extent. The specificity of choosing a paradigm vector of a researcher-political scientist with consideration of the requirements of interdisciplinarity is considered. The purpose of the article is to identify paradigm in political studies as a factor in the formation of authorial conceptualism against the backdrop of interdisciplinary imperatives. The purpose of the article is to highlight the main directions of paradigm and their correlation with modern political theories. It is proved that the choice of the paradigm vector of the researcher-political scientist is confronted with interdisciplinary, first of all philosophical meanings of cognition as a form of social activity. The idea that choosing one's own paradigm vector for a specialist political scientist is presented is important because of the need to overcome the Soviet and post-Soviet paradigmatic provinces. It turned out that the formation of the national paradigm of political science, which should be carried out only on condition that the fullest representation of all paradigm directions. The situation of paradigm choices and orientation of political scientist researcher in the world paradigm mainstream is revealed. The necessity of finding a researcher in the environment of those paradigms that give the most significant scientific result is proved. The article establishes that the combination of the universality of interdisciplinary paradigms and the optionality of paradigms for a particular political science study is carried out on the basis of a conceptual and categorical apparatus of political epistemology. It is argued that on the basis of the notion of "scientific truth (episteme)", the formation of the author's own attitude to the subject of research and the prospect of solving his problem is carried out.

Keywords: paradigm, political science, methodology, episteme, paradigmatic evolution, interdisciplinary connections

Парадигмальность в современных политологических исследованиях: от междисциплинарности к авторской концептуальности

Александр Токовенко, Алексей Третьяк, Днепропетровский национальный университет им. Олесея Гончара

Исследованы возможности определения существующих парадигм политологического исследования, как в темпорально-ретроспективном измерении, так и в измерении методологическом. Подчеркивается, что на основе анализа предметных аспектов политической науки можно легко увидеть поливариантность толкования многих сущностных понятий современной политической науки. Сконцентрировано внимание на распространенных стереотипах междисциплинарной естественно-научной парадигмы. Подчеркнуто значение расширительных толкований отдельных понятий и процессов с непрофильной точки зрения. Отмечается, что на примере естественно-научных парадигм можно увидеть возможность формирования нового понятийно-категориального аппарата. Утверждается, что парадигмальность в современных политологических исследованиях направлена на понимание особенностей рассмотрения политологической предметности в рамках других научных дисциплин. Установлено значение задачи парадигмальности как дисциплины политологических исследований. Обсуждается формирование парадигмального выбора исследователя-политолога. Проанализированы поиск собственного «парадигмального лица» и его способность служить задачам определения научной новизны. Выяснена роль избрания собственного парадигмального вектора для исследователя-политолога. Обоснована необходимость освобождения ученых от советской и постсоветской парадигмальной зависимости. Выяснено, что условием парадигмального выбора является положение исследователя в

мировом парадигмальном мейнстріме. Рассмотрено значение понятия «научные истины (эпистемы)» в политологическом исследовании. Охарактеризовано формирование собственного отношения к предмету исследования и перспективы решения проблемы исследования.

Ключевые слова: парадигмальность, политологическое исследование, методология, эпистема, парадигмальная эволюция, междисциплинарные связи

Постановка проблеми

У межах дискурсу щодо методологічних засад політологічних досліджень існує потреба в окресленні наявних парадигм політологічного дослідження як у темпорально-ретроспективному вимірі, так і у вимірі предметної сфери. Необхідно врахувати міждисциплінарний характер поняття «парадигма» та особливості її дисциплінарного визначення. Детермінантами окреслення значення парадигмальності у сучасних політологічних дослідженнях є перспективність набуття наукової новизни на етапі визначення тематики дослідження, адекватності методології та завдань наукової праці, евристичного характеру фахового наукового пошуку.

Аналіз досліджень і публікацій

Тема обговорень парадигмальності у політичних науках знайшла своє відображення в роботах багатьох вітчизняних дослідників. Зокрема, С. Наумкіна, Н. Ковадло вивчають парадигмальні моделі політичної еволюції у межах диспозиції «Традиція» та «Сучасність» [6], О. Усенко досліджує парадигми дослідження громадсько-політичних рухів в умовах глобальних політичних процесів [13], О. Третяк здійснив огляд значення та місця публічної сфери політики демократичного суспільства між політичною теорією та громадською практикою [12]. Однак потребують більш ґрунтовного розгляду конкретні парадигмальні підрозділи визначення методологічного задуму сучасного політологічного дослідження.

Мета дослідження – визначення парадигмальності у політологічних дослідженнях як чиннику формування авторської концептуальності на тлі імперативів міждисциплінарності, виокремлення основних напрямів парадигмальності та їх співвідношення із сучасними політологічними теоріями.

Виклад основного матеріалу

На прикладі мовознавчого аналізу предметних аспектів політичної науки можна легко побачити поліваріантність тлумачення багатьох сутнісних понять сучасної політичної науки. Українська вчена-філолог О. Афанасьєва вказує, що «поняття дискурсу нерідко по-різно-

му тлумачиться дослідниками, сам термін «дискурс» використовується в різних значеннях, що надає змогу вченим говорити про «розмитість» його поняттєвих меж. Зокрема, поняття дискурсу асоціюється з усіма виявами комунікації в суспільстві, комунікацією в межах окремих каналів, виявом правил спілкування, способів викладу та втілення прагматичної мети мовців. Дискурс визначається за предметом дослідження різних наук (соціологічний, політологічний, філологічний) чи ментальністю певної доби, її філософією, науковими школами, за суспільною практикою чи соціальною групою (політичний, молодіжний), ідеологічним спрямуванням (радянський, феміністичний, лейбористський, радикальний), сприймається як вияв культури чи етнокультурних особливостей тощо» [1, с. 11].

На прикладі поширених стереотипів міждисциплінарної природничо-наукової парадигми можна також побачити розширювальні тлумачення окремих понять і процесів з нефархової точки зору. Це істотним чином спотворює пошук своєї предметної ніші молодими дослідниками у галузі суспільних наук. О. Афанасьєва вважає, що «поширення поняття дискурсу в сучасних суспільних науках веде до більш активного застосування та розробки в рамках різних дисциплін та в міждисциплінарній перспективі різних методів аналізу дискурсу. Йдеться, в першу чергу, про дослідження владного впливу дискурсу, його ідеологічної сутності, суспільно структурувальної функції. З іншого боку, сучасні теорії дискурсу мають певний вплив і на розвиток власне дискурсів суспільних наук» [1, с. 11].

На прикладі врахування змісту міждисциплінарних природничо-наукових парадигм можна ідентифікувати можливість формування нового поняттєво-категорійного апарату, враховуючи поняття, які стали поширеними у науковому середовищі. Наприклад, поняття ноосфери стає базовим для докторського дослідження з економічних наук А. Гальчинського. У монографії воно пропонується як істотний пункт наукової новизни. Рецензент О. Білорус слушно вказує, що «особливий інтерес викликають авторські трактовки народження держави нового

типу – держави епохи постіндустріалізму й нооекономіки, а також питання про межі принципів евроцентризму, цикли світової гегемонії і демократизації глобального розвитку як базового принципу ноогенезу» [2, с. 100].

Поняття «парадигмальність у сучасних політологічних дослідженнях» спрямоване, серед іншого, на розуміння особливостей розгляду політологічної предметності в межах інших наукових дисциплін. Прикладом цього є тлумачення міфу в одному з ретроспективних досліджень з географічних дисциплін. Науковець В. Грушко зазначає, що «міфи у найбільшій мірі дозволяють виявляти стрижневі проформи-архетипи людських спільнот, у рамках яких неусвідомлено повторюються звичні суспільні «реакції-рефлекси», які щоразу відтворюють дії здавалось давно забутих предків, знову і знову розігруючи старі історичні сюжети, фарватери яких міцно тримають не одне покоління» [3].

Провідним завданням парадигмальності як дисципліни політологічних досліджень є формування парадигмального вибору молодого дослідника. Обравши певну парадигму як свою світоглядну та теоретичну базу, він обирає предметну сферу і проблематизує її у конкретній темі дослідження. Надалі науковець здійснює формування методології, наприклад, комплексної, дуальної або монометодичної. І, зрештою, він чи вона здійснює добір конкретних методів. На прикладі комунікативної парадигми можна побачити певне коло предметних сфер науковця-політолога на початковому етапі PhD-дослідження. Так, Ю. Калиновський особливо яскравим бачить евристичний потенціал комунікативно-дискурсивної парадигми щодо політичних досліджень «під час аналізу спонтанних (самоорганізаційних) соціально-політичних процесів пов'язаних з конструюванням правил, зразків, норм політичної діяльності, а також вибором тих або інших варіантів політичної поведінки, саморепрезентації політичних та державних діячів, побудови мікросвітів соціально-політичної реальності на основі, перш за все, горизонтальних, а не вертикальних зв'язків» [4, с. 12].

Пошук власного «парадигмального обличчя» має здатність до певної міри прислужитися завданням визначення або прогнозування отримання наукової новизни. Це можна побачити на прикладі статті Ю. Калиновського. «З точки зору комунікативно-дискурсивної парадигми логічним буде розглядати боротьбу

за владу як конкуренцію між політичними гравцями за символічне домінування у політичному просторі, як боротьбу за комунікаційні ресурси», – вважає український науковець [4, с. 14].

Обрання парадигмального вектору дослідника-політолога стикається з міждисциплінарними, насамперед філософськими смислами пізнання як форми соціальної діяльності. Тому дослідник має можливість обрати свою функціональну нішу та співвіднесеність з тенденціями розвитку всього суспільства. Н. Пелагеша стверджує, що «у сучасній соціальній філософії та соціології знання духовну сферу виробництва називають «індустрією знання». Хоча більш адекватно її було б назвати індустрією виробництва та поширення змістів, уявлень та інтерпретацій. У цій роботі під поняттями «сфера духовного виробництва» та «індустрія знання», які використовуватимуться як синоніми, ми розумітимемо: 1) наукові дослідження та розробки; 2) освіту; 3) засоби масової інформації та комунікації. У деяких працях до сфери духовного виробництва також відносять релігію. Не заперечуючи її важливості, ми свідомо не включатимемо її в наш аналіз, оскільки це потребує окремого великого дослідження» [7, с. 167].

Значення обрання власного парадигмального вектору для фахівця-політолога посилюється через необхідність подолання радянської та пострадянської парадигмальної провінційності після подій 2013–2014 рр. Вона неявно присутня у світоглядних та методологічних засадах окремих дослідників. «Парадигмальне обличчя дослідження» – це, серед іншого, і шлях до сприйняття універсальних наукових парадигм, а не лише тих, які пройшли вибірку рецепцію марксизму-ленінізму у період розвинутого соціалізму. Н. Пелагеша наголошує на винятковому значенні «парадигми трансформації сфери духовного виробництва в пострадянських країнах. Сфера виробництва знань та змістів у СРСР функціонувала в межах чітко сформованої парадигми, яку має сенс назвати «радянською парадигмою духовного виробництва» [7, с. 170]. Також Н. Пелагеша, проводячи паралелі з політико-економічною системою, охарактеризує її як «контрольовану автаркію». «Вона була сформована та інституалізована внаслідок становлення СРСР як особливої політичної, економічної та ідеологічної системи, що мала принципові відмінності від тих, що уже існували в світі. Усе, що робилося в соціогу-

манітарному просторі Радянського Союзу, мало чіткий ідеологічний базис. Робота сфери духовного виробництва спрямовувалась на розвиток соціалістичної системи, мала за основу марксизм-ленінізм, а її продукція легалізовувалась іменем комуністичної партії. Суспільствознавчими дисциплінами був розроблений цілий комплекс термінів та теорій, які описували, пояснювали та узаконювали існування радянської соціально-політичної та економічної систем, Радянського Союзу загалом та його глобально-го позиціонування. У свою чергу вони поширювались засобами масової інформації та ставали інтегральною частиною світогляду радянських людей завдяки системі освіти» [7, с. 171].

Звільнення науковців від радянської та пострадянської «парадигмальної залежності» здійснюється у кілька етапів, які вже експліковані деякими вітчизняними науковцями. Зокрема, Н. Пелагеша за цілями та змістовним наповненням виокремлює три періоди трансформації сфери індустрії знань пізнього радянського та пострадянських суспільств при переході від радянської парадигми духовного виробництва [7, с. 172].

Зокрема, перший період можна визначити як період критичного ставлення до радянської ідеологічної машини та дискурсу загалом.

Також важливим аспектом діяльності політологів є питання демаркації між доктринальними та ідеологічними положеннями та суто науковими позиціями. Н. Пелагеша стверджує, що «другий період був періодом формування основ нового доктринально-теоретичного забезпечення процесів суспільно-політичної та економічної трансформації пострадянських суспільств після розпаду Радянського Союзу» [7, с. 173].

Цікавою проблемою є формування національної парадигмальності політичної науки, яка має здійснюватися лише за умови як найповнішого представлення всіх парадигмальних напрямків. Н. Пелагеша зауважує, що «протягом третього періоду відбувається становлення та утвердження доктринально-теоретичного забезпечення обраної моделі розвитку всередині кожної з нових незалежних держав» [7, с. 174].

Необхідною умовою парадигмального вибору є положення дослідника-політолога у світовому парадигмальному мейнстрімі, тобто перебування у середовищі тих парадигм, які дають найвагомійший науковий результат, забезпечують істотне просування у вирішенні важливих проблем політичних наук. Н. Пелагеша вважає

за потрібне підкреслити, що «гуманітарні та соціально-політичні науки, з яких суспільство черпає знання про себе, мають дуалістичний характер. З одного боку, вони не можуть бути виключно національними, бо якщо вони такими стануть, то не базуватимуться на досягненнях світової науки в тій чи іншій галузі і, як наслідок, стануть провінційними. З іншого боку, наука не може бути світовою, бо тоді вона, фактично, не забезпечуватиме потреби окремого суспільства, всередині якого те чи інше знання створюється» [7, с. 174].

Поєднання універсальності міждисциплінарних парадигм та опціональності парадигм для конкретного політологічного дослідження може здійснюватися на основі поняттєво-категорійного апарату політичної епістемології як відносно нової дисципліни у сучасних політичних науках. Слід згадати, що «політична епістемологія є новітнім напрямом політичної науки, формування вихідних принципів, концептуального апарату якого відбувається у режимі теперішнього часу. Проте, зрозуміло, що розвиток цієї субдисципліни сучасних політологічних досліджень неможливо уявити без урахування тих теоретико-методологічних здобутків, які накопичено перш за все у класичній трансцендентальній епістемології, а також в еволюційній епістемології, яку в аспекті дослідження когнітивних структур пізнавальної діяльності слід розглядати як правонаступницю трансцендентальної епістемології, про що свідчить наведена вище аргументація щодо розвитку класиком еволюційної епістемології Поппером кантівського апіорізму» [11, с. 174].

На основі поняття наукові істини (епістемі) дослідник-політолог здійснює формування власного ставлення до предмету дослідження та перспективи розв'язання його проблеми. З урахуванням наявних парадигмальних та методологічних засобів політико-епістемологічний підхід дає змогу розуміти об'єктивний стан проблеми та суб'єктивний внесок конкретного автора. Як ми вже зауважували в іншій статті, «політична епістемологія відповідає на питання: як формується політична картина реальності? Політична когнітологія зорієнтована на питання: які суб'єктивні чинники впливають на формування політичної картини реальності?» [11, с. 175].

Політологічна парадигмальна еволюція здійснює співвіднесення із загальним еволюційними шляхами розвитку знання на соціальному рівні

Таблиця 1

Відображення парадигмальності в авторській інтерпретації

Вид парадигмальності	Авторські положення, що її конкретизують
раціонально-критична парадигмальність	Як зазначає К. Поппер, «теорія, яку не можна спростувати певною збагненою подією, ненаукова. Незаперечність – не доказ теорії (як дехто вважає), а її дошкульна вада» [8, с. 223]. Згідно з П. Фейєрабендом, «хоча громадянин США може обрати ту релігію, яка йому подобається, він все ще не може вимагати, щоб його дітей навчали в школі не науці, а, скажімо, магії. Існує відділення церкви від держави, але немає ще відділення науки від держави» [14].
постмодерна парадигмальність	Її зміст виразив М. Фуко: «влада в усіх напрямках; не тому, що вона все охоплює, але тому, що вона звідусіль виходить» [15, с. 127].
ліберальна парадигмальність	Дж. Ролз стверджує, що «справедливість – це перша чеснота суспільних інститутів, точно так само як істина – перша чеснота систем думки» [10, с. 311]. Антагоніст класичних лібералів Н. Хомскі вважає, що «класичні ліберальні ідеї по своїй суті – хоча і не в тому вигляді, який вони здобули зараз, – є вкрай антикапіталістичними» [16, с. 55].
комунікативна парадигмальність	Ю. Хабермас зазначає, що соціальна держава – це мирне співіснування між демократією і капіталізмом [17, с. 247].
марксистська парадигмальність	Відомий теоретик марксистської теорії пізнання В. Ленін бачить у відчуттях суб'єктивний образ об'єктивного світу [5, с. 233].
синергетична парадигмальність	Згідно з І. Пригожиним, будь-які людські і соціальні взаємодії, а також вся літературна діяльність є виразом невизначеності щодо майбутнього [9, с. 49].

та навіть на рівні конкретної політики. Згідно з нашими більш ранніми розробками, «у цьому зв'язку політичну епістемологію в її еволюційному вимірі, або політико-еволюційну епістемологію слід тлумачити як синонім поняття «еволюційна політико-інформаційна теорія», предметом аналізу якої є розуміння закономірностей виникнення та розвитку когнітивних здібностей політичного актора» [11, с. 176].

Для більшої репрезентативності можна сформулювати основні напрями пошуку парадигмальності як чинника визначення методології дослідження на основі авторських положень представників окремих парадигм. Автори статті усвідомлюють, що перелік парадигмальностей може бути ширшим. Водночас через демонстрацію авторської парадигмальної позиції існує можливість кращої атрибуції сутності конкретної парадигми.

Співвідношення парадигмальності у визначенні предметної сфери дослідження та її методології потребує нових зусиль та обіцяє значний результат у майбутньому. Зокрема, можна припустити, що ліберальна парадигмальність стала втілюватися у класичному інституціоналізмі у політичній науці (В. Вільсон, П. Одегард). Також можливо, що раціонально-критичній парадигмальності відповідають початкова фаза розвитку біхевіористської парадигми у політичній науці (Ч. Меріем, Г. Лассуел) та теорії раціонального вибору (Е. Даунс, А. Хіршман, Дж. Бьюкенен). Ймовірно, що постбіхевіористська (системна) парадигма у політичній науці (Д. Істон, Г. Алмонд, К. Дойч) знаходить своє методологічне обґрунтування у комунікативній парадигмальності. Парадигма неоінституціоналізму в сучасній політичній науці (Дж. Марч та Й. Ольсен) може демонструвати методологічні настанови синергетичної парадигмальності.

Висновки

Таким чином, на основі розгляду дискурсу щодо методологічних і парадигмальних засад сучасних політологічних досліджень у темпорально-ретроспективному та предметному вимірах доводиться констатувати наступне. По-перше, детермінантами окреслення значення парадигмальності у сучасних політологічних дослідженнях є перспективність набуття наукової новизни на етапі визначення тематики дослідження. Тут основна увага приділяється потребі більш ґрунтовного розгляду конкретних парадигмальних засобів визначення мето-

дологічного задуму сучасного політологічного дослідження. Відзначено, що на основі мовознавчого аналізу предметних аспектів політичної науки можна легко побачити поліваріантність тлумачення багатьох сутнісних понять сучасної політичної сфери. По-друге, у сучасних політологічних дослідженнях часто спостерігаються розширювальні тлумачення окремих понять і процесів з нефахової точки зору, зокрема, таких, що сформульовані в межах міждисциплінарних природничо-наукових парадигм. Сьогодні важливого значення набуває розуміння особливостей розгляду політологічної предметності в межах інших наукових дисциплін. По-третє, провідним завданням парадигмальності як дисципліни політологічних досліджень є формування парадигмального вибору молодого дослідника, пошук власного «парадигмального обличчя» науковця. По суті, обрання парадигмального вектору дослідника-політолога стикається з міждисциплінарними, насамперед філософськими смислами пізнання як форми соціальної діяльності, важливість чого полягає в необхідності подолання радянської та пострадянської парадигмальної провінційності. Формування національної парадигмальності політичної науки має здійснюватися лише за умови якнайповнішого представлення всіх парадигмальних напрямків. При цьому важливим є необхідність перебування дослідника у середовищі саме тих парадигм, які дають найвагоміший науковий результат. Поєднання універсальності міждисциплінарних парадигм та опціональності парадигм для конкретного політологічного дослідження здійснюється на основі поняттєво-категорійного апарату політичної епістемології. Формування власного ставлення автора до предмету дослідження та перспективи розв'язання його проблеми здійснюється на основі поняття наукової істини (епістеми).

І хоча наявний перелік парадигм не дає змоги побачити весь арсенал напрямів розгляду політики на сучасному етапі. Проте він дозволяє розпочати авторську роботу щодо встановлення міждисциплінарних зв'язків, побачити перспективи наукової новизни та уточнити власні світоглядні позиції стосовно предметної сфери дослідження. Водночас суб'єктивний авторський вибір фахівця-політолога залишає простір для автономного тлумачення парадигмальної належності та розширення переліку парадигмальностей.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Афанасьєва О. М. Дискурсивна парадигма суспільних і мовознавчих наук у дослідженні політичного / політологічного дискурсів. *Нова філологія*. 2011. № 44. С. 10–14.
2. Білорус О. Г. Постіндустріальна світосистема глобалізму чи глобальна ноосферна економіка? Рецензія на монографію Гальчинського А.С. «Політична нооекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань». *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 5–6 (1). С. 100–101.
3. Грушко В. С. Географія соціально зумовлених світоглядно-політичних парадигм. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер.: Географія*. 2013. № 2. С. 72–80.
4. Калиновський Ю. Ю. Комунікативно-дискурсивна парадигма у сучасних політичних дослідженнях. *Сучасне суспільство*. 2012. Вип. 2. С. 12–18.
5. Ленин В. И. Материализм и эмпириокритицизм. Критические заметки об одной реакционной философии. Москва : Политиздат, 1984. 384 с.
6. Наумкіна С. М., Ковадло Н. П. Парадигмальні моделі політичної еволюції: «Традиція» та «Сучасність». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Історія. Філософія. Політологія*. 2012. Вип. 4. С. 117–121.
7. Пелагеша Н. Нація чи держава: парадигмальна трансформація осмислення соціально-політичних процесів у країнах пострадянського простору. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2013. Вип. 3. С. 166–175.
8. Поппер К. Р. Предположения и опровержения: Рост научного знания; Пер. с англ. Москва : ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПЛ «Ермак», 2004. 638 с.
9. Пригожин И. Философия нестабильности. *Вопросы философии*. 1991. № 6. С. 46–57.
10. Ролз Дж. Теория справедливости. Новосибирск : Изд-во Новосиб. ун-та, 1995. 535 с.
11. Токовенко О. С. Глобальна еволюція та онтологія політичного процесу. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2011. Вип. 1 (2). С. 173–180.
12. Третяк О. А. Публічна сфера політики демократичного суспільства: між політичною теорією та громадською практикою. *Науково-теоретичний та громадсько-політичний «Грані»*. 2013. № 8. С. 77–83.
13. Усенко О. Парадигми дослідження громадсько-політичних рухів в умовах глобальних політичних процесів. *Гілея: науковий вісник*. 2013. Вип. 75. С. 478–480.
14. Фейерабенд П. Против метода. URL: <http://evrika.tsi.lv/index.php?name=texts&file=show&f=385>.
15. Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет. Пер. с фр. Москва : Касталь, 1996. 448 с.
16. Хомский Н. Государство будущего. Москва : Альпина Нон-фикшн, 2012. 107 с.
17. Habermas J., Nicholsen S.W. The New Conservatism: Cultural Criticism and the Historians' Debate (Studies in Contemporary German Social Thought). The MIT Press; Reprint edition, 1991. 306 p.

REFERENCES

1. Afanasieva, O. M. (2011). Diskursyivna paradyhma suspilnykh i movoznavchykh nauk u doslidzhenni politychnoho/politohichnoho dyskursiv [Discursive paradigm of social and linguistic sciences in the study of political / political science discourses]. *Nova filolohiia – New Philology*, 44, 10–14 [in Ukrainian].
2. Bilorus, O. H. (2013). Postindustrialna svitosystema hlobalizmu chy hlobalna noosferna ekonomika? Retsenziia na monohrafiu Halchynskoho A. S. «Politychna noekonomika: nachala onovlenoi paradyhmy ekonomichnykh znan» [Post-industrial world system of globalism or global noospheric economy? Review of A. Galchinsky's monograph "Political nooeconomics: the beginnings of an updated paradigm of economic knowledge"]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI – Economic Annals*, 5-6 (1), 100–101 [in Ukrainian].
3. Hrushko, V. S. (2013). Neohrafiia sotsiialno zumovlenykh svitohliadno-politychnykh paradyhm [Geography of socially conditioned ideological and political paradigms]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser.: Neohrafiia – The scientific issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: Geography*, 2, 72–80 [in Ukrainian].
4. Kalynovskiy, Yu.Yu. (2012). Komunikatyvno-dyskursyivna paradyhma u suchasnykh politychnykh doslidzhenniakh [Communicative-discursive paradigm in contemporary political studies]. *Suchasne suspilstvo – Suchasne suspil'stvo*, 2, 12–18 [in Ukrainian].
5. Lenyn, V. I. (1984). *Materializm y empiriokrytytsizm. Krytycheskye zametky ob odnoi reaktsyonnoi fylosofyy [Materialism and Empiriocriticism. Critical notes on one reactionary philosophy]*. Moskva: Polytyzdat [in Russian].
6. Naumkina, S. M., & Kovadlo, N. P. (2012). Paradyhmalni modeli politychnoi evoliutsii: «Tradytisiia» ta «Suchasnist» [Paradigmatic models of political evolution: "Tradition" and "Modernity"]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarneho universytetu. Ser.: Istoriia. Filosofii. Politolohiia – Scientific Herald of International Humanitarian University. Series: History. Philosophy. Politology*, 4, 117–121 [in Ukrainian].
7. Pelahesha, N. (2013). Natsiia chy derzhava: paradyhmalna transformatsiia osmyslennia sotsialno-politychnykh protsesiv u krainakh postradianskoho prostoru [Nation or State: A Paradigmatic Transformation of the Understanding of Socio-Political Processes in the Countries of the Post-Soviet Space]. *Studia politologica Ucraino-Polona*, 3, 166–175 [in Ukrainian].
8. Popper, K. R. (2004). *Predpolozheniya y oproverzheniya: Rost nauchnoho znanya [Conjectures and refutations: The growth of scientific knowledge]*. Moskva: ООО "Yzdatelstvo ACT": ЗАО NPL "Ermak" [in Russian].
9. Pryhozhyn, Y. (1991). Fylosofyia nestabylnosti [Philosophy of instability]. *Voprosy filosofii – Philosophy Issues*, 6, 46–57 [in Russian].
10. Rolz, Dzh. (1995). *Teoriya spravedlyvosti [The Theory of Justice]*. Novosybyrsk: Yzd-vo Novosyub. un-ta [in Russian].

11. Tokovenko, O. S. (2011). Hlobalna evoliutsiia ta ontolohiia politychnoho protsessu [Global evolution and ontology of the political process]. *Filosofia i politolohiia v konteksti suchasnoi kultury – Philosophy and political science in the context of modern culture*, 1 (2), 173–180 [in Ukrainian].
12. Tretiak, O. A. (2013). Publichna sfera polityky demokratychnoho suspilstva: mizh politychnoiu teoriieiu ta hromadskoiu praktykoiu [Public sphere of politics of democratic society: between political theory and public practice]. *Scientific and theoretical and social-political almanac «Grani»*, 8, 77–83 [in Ukrainian].
13. Usenko, O. (2013). Paradyhmy doslidzhennia hromadsko-politychnykh rukhiv v umovakh hlobalnykh politychnykh protsesiv [Paradigms of study of socio-political movements in the conditions of global political processes]. *Hileia: naukovyi visnyk – Gileya*, 75, 478–480 [in Ukrainian].
14. Feierabend, P. *Protyv metoda [Against the method]*. Retrieved from <http://evrika.tsi.lv/index.php?name=texts&file=show&f=385> [in Russian].
15. Fuko, M. (1996). *Volia k istine: po tu storonu znanyia, vlasti i seksualnosti. Raboty raznykh let [The Will to Truth: Beyond Knowledge, Power and Sexuality: Works of different years]*. Moskva: Kastal [in Russian].
16. Khomskiy, N. (2012). *Hosudarstvo budushcheho [State of the future]*. Moskva: Alpyna Non-fykshn [in Russian].
17. Habermas, J., & Nicholse, S. W. (1991). *The New Conservatism: Cultural Criticism and the Historians Debate (Studies in Contemporary German Social Thought)*. The MIT Press. Reprint edition.

Токовенко Олександр Сергійович

Доктор філософських наук, професор
Дніпровський національний університет
ім. Олеса Гончара
49010, Дніпро, просп. Гагаріна, 72

Email: kafpol@ukr.net

Tokovenko Oleksandr

Doctor of Philosophy, Full. Prof.
Oles Honchar Dnipro National University
72, Gagarin Ave., Dnipro, 49010, Ukraine

ORCID: 0000-0003-1721-2205

Третяк Олексій Анатолійович

Доктор політичних наук, доцент
Дніпровський національний університет
ім. Олеса Гончара
49010, Дніпро, просп. Гагаріна, 72

Email: alexsir25@ukr.net

Tretiak Oleksii

Doctor of Political Science, Assoc. Prof.
Oles Honchar Dnipro National University
72, Gagarin Ave., Dnipro, 49010, Ukraine

ORCID: 0000-0003-2536-0611

Цитування: Токовенко О. С., Третяк О. А. Парадигмальність у сучасних політологічних дослідженнях: від міждисциплінарності до авторської концептуальності. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2020. Т. 23, № 1–2. С.24–32.

Citation: Tokovenko, O.S., & Tretiak O.A. (2019). Paradyhmalnist u suchasnykh politolohichnykh doslidzhenniakh: vid mizhdystsyplinarnosti do avtorskoi kontseptualnosti [Paradigmality in modern political science research: from interdisciplinarity to author conceptuality]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 23 (1–2), 24–32.

Стаття надійшла / Article arrived: 09.01.2020

Схвалено до друку / Accepted: 13.02.2020